

Cred că prima frază care a apărut în mintea și pe buzele fiecăruia dintre noi, pe 21 decembrie, când a auzit huiiduielile de la „marea adunare populară” sau pe 22, când elicopterul prezidențial părăsea acoperișul C.C.-ului, a fost aceeași: „Am trăit să văd, în sfârșit, acest moment!” Și cred, de asemenea, că nu există discuție, dialog în care să nu revină mereu și mereu aceeași precizare: „înainte de revoluție”, „după revoluție”. Clipa de istorie pe care o parcurgem este, într-adevăr, fundamentală nu numai pentru țară, pentru națiune, ci pentru fiecare individ. Puține generații au avut o asemenea șansă. Dar și o asemenea responsabilitate.

Este momentul adevărului, deci, al unui examen de conștiință nu doar pentru mării vinovați (care nici nu resimt probabil, un astfel de îndemn interior) și pentru oricare dintre noi. Pagina încheiată nu trebuie azvirlită la coș (ar fi o greșeală, ar fi chiar o nedreptate), dar pentru a începe una nouă, e necesar să o recitești pe cea veche. Ca să vezi la ce renunți, ce păstrezi, ca să vezi, mai cu seamă, ce n-ai spus încă (nu se putea!) sau ce ai spus pe jumătate ori neclar (doar așa se putea!).

S-a afirmat — și argumentele sînt puternice, exemplele numeroase — că ani la rînd teatrul s-a situat într-o nedeclarată dar limpede disidență față de „inestimabilul tezaur de idei” cu care ne-a dăruit „epoca de aur”. Se poate înscrie și criticul în această formă de rezistență? Credem că da. Mai întii, prin încăpăținarea cu care a susținut autori și spectacole reprobate de cenzură. Sigur că lucrurilor nu li se spunea pe nume, ba chiar, uneori, se afirma contrariul ideii pe care voiai s-o subliniezi. Funcționa, însă, un cod bine știut de toată lumea, astfel încît atunci cînd într-o cronică se vorbea despre safitizarea rașilor trecutului, spectatorii se duceau să vadă pe scenă moravuri ale prezentului; cînd se afirma că o piesă de teatru românească demască „tarele” societății capitaliste, ne puteam oricînd aștepta să se refere, de fapt, la socialism. Într-o perpetuă, necesară complicitate cu actul de rezistență al scenei, criticul „nu observa” **actualizarea** lui Molière sau a lui Alecsandri, remarcînd doar **actualitatea** acestora (ca și cum lectura regizorală, actoricească n-ar fi avut nici un cuvînt de spus), valabilitatea general umană a ideilor cuprinse în opera clasicii. Se glosa pe marginea dificultății de a da contur personajului pozitiv pentru a nu atrage atenția asupra rezistenței justificate a autorilor totă de imaginae atît de falsă a „omului nou”. Piesele cele mai subversive din punctul de vedere al cenzurii oficiale apăreau totdeauna sub o „căciulă” de impecabilă principialitate politică, ideologică. Neputînd combate idei, criticul combatăea (timid, de cele mai multe ori, e drept) forma de exprimare, neuitînd să precizeze că lipsa de inspirație a tratării poate compromite (doamne fereste!) tema. Exemplele pot continua la nesfîrșit, pentru că, de-a lungul anilor, în războiul acesta de hărțuială, insurgenții se specializaseră (ce e drept, se specializaseră și „guvernamentalii”).

IDEI

LIBERTATEA
DE A GREȘI
ALTFEL

Atîta cît a îndrăznit, așa cum s-a priceput, critica s-a străduit, deci, să-și facă datoria. Dar acum? Care îi este, **acum**, datoria? Desigur, promovarea statornică și, în sfârșit limpede exprimată, a valorii, ceea ce implică revizuirea propriilor criterii de apreciere. Chiar la criticii probi, chiar la criticii efectiv competenți. Să ne explicăm. În afara criteriilor de ordin estetic a funcționat — și era drept să fie astfel — și un sistem propriu de măsurare a oportunității politice. Dacă o piesă, un spectacol, doveceau o atitudine de împotrivire la bezna ce ne înconjura, dacă încercau să clin-tească zidul de minciună, eventualele inabilități de construcție sau de exprimare erau privite cu îngăduință pentru că nu mai erau foarte importante. Ceea ce atunci constituia un act de dreptate, acum ar deveni, însă o greșeală. Publicul aplauda cu frenezie (ca să nu spunem cu deznădejde) orice aluzie la subiecte și mai ales personaje tabu și s-a creat o adevărată virtuozitate a micuțelor „șopirle”, supape necesare supraviețuirii, nu remedii ale maladiiei. De vreme ce nu mai avem subiecte tabu (așa afirmăm și așa trebuie să fie) aceste mărunte îndrăzneli încetează a mai constitui un merit și trebuie privite la justa lor valoare.

Și pentru că am amintit de tabu-uri: cred că ne pîndește primejdia de a le modifica în loc de a le elimina. Nume pe care le pronunțăm mai des decît era firesc, acum le înlăturăm cu totul. Radu Beligan **rămîne** un mare actor și un mare om de teatru — și asta n-avem voie să uităm — chiar dacă a fost membru în C.C., dacă a exprimat public numeroase „adeziuni”. Dumitru Radu Popescu **rămîne** un dramaturg important — și asta nu trebuie ignorat — deși a semnat nu numai elogii ci și o binecunoscută concediere. Sintem tentați — e explicabil dar e profund dăunător — să conservăm intoleranța, refuzul arbitrar, înlocuindu-le doar obiectul. Poetul Octavian Goga a fost gonit pentru mulți ani din istoria literaturii de politicianul Octavian Goga — iată un amănunt cunoscut de toți și uitat de mulți, care ar trebui să ne dea de gîndit.

Și tot referitor la tabu-uri. Despre regizorii și actorii plecați din țară nu mai era voie să se sufle nici un cuvînt, ei nu mai existau. Acum, par a exista **numai** ei, (e suficient să ne uităm la lista directorilor de teatru numiți pînă în prezent). Să nu fim greșiți înțelegi: cei mai mulți dintre aceștia sînt personalități de incontestabilă valoare, de care teatrul ro-

mănesc nu trebuie văduvit, fără de care imaginea culturii naționale în aceste decenii ar fi, în mod cert, parțială. Dar tot parțială ar fi și dacă am omite marii creatori de teatru (și există, și-i cunoaștem!) care au rămas aici, care au lucrat și au lucrat foarte bine, hărțuiți de nenumerate șicane, obligați la subterfugii, cedări, compromisuri în detalii, pentru a salva esențialul. Acum, păm să-i uităm (probabil e doar o chestiune de moment) și aceasta ar fi o altă nedreptate. La fel de gravă și, de această dată, neimpusă de o autoritate inflexibilă.

Reparații morale se cuvin, pe drept cuvînt, autorilor dramatici nereprezențați, ani la rînd, pentru „vinovății” de ordin politic (ale lor sau ale textelor). E firesc ca ei să-și afle în sfârșit locul pe așele teatrelor, dar e la fel de firesc (chiar dacă în acest caz exigența ar părea o cruzime) ca „reabilitarea” să nu se producă pentru merite de ordin politic (ale lor sau ale textelor).

Și tot reparații morale se cuvin unor... expresii pe care le-am tot rostit și le-am tot scris, dar — nu din vina noastră — nu le-am prea luat în seamă, de fapt. Mă gîndesc, de pildă, la ideea obligației — culturale, de această dată — a teatrelor, a criticii, de a susține și a promova dramaturgia originală. Deocamdată, repertoriile anunțate conțin aproape în exclusivitate nume străine. E explicabil, și acest lucru, dar, din nou, nu trebuie să judecăm cu ușurință.

Mulțor sintagme trebuie să le dăm în sfârșit, un înțeles real. Bunăoară aceleia — devenită odioasă pentru motive binecunoscute — privind „rolul educativ al teatrului”. Acest rol există, trebuie să existe, oricîte frisoane ne-ar da cuvintele cu răsunset inchizitorial; ne rămîne doar să dăm substanță „preceptului”, să-i luăm vîrguța de monitor la clasele primare.

Insemnările de mai sus — incomplete, nesistematizate, amintind doar cîteva dintre întrebările ce se ivesc inevitabil, credem, în acest ceas, cînd avem în față o nouă filă — însemnările acestea nu izvorăsc din neîncredere în viitor, nici din plorarea de a cîrți (doar sintem liberi, nu?). Ele vor să spună un singur lucru: nu știm dacă de trecut trebuie să te desparți rîzînd sau plîngînd. Sigur e că trebuie să o faci, gîndind. Nu de alta, dar să putem fi prada altor greșeli nu a acelorași, cu semnul plus în față.

Cristina Dumitrescu